

Entrevista a A VUIT VEUS

«Jo, sincerament, no sé què són els Documents professionalitzadors»

Judit Gonzano Arjona

Converses amb educadores socials quinze anys després de la publicació dels Documents

En aquest article he intentat respondre a la intenció de transmetre la veu i la vivència de les persones que poques vegades participen en espais de debat, convertint els Documents professionalitzadors en eix vertebrador de diferents converses amb estudiants d'Educació Social o que s'hi han graduat recentment. Hi han participat un total de vuit estudiants o educadores socials acabades de graduar d'arreu del territori català.

Aquestes línies, doncs, tenen tant de mi com d'elles; de la nostra particularitat lligada a les nostres experiències biogràfiques, i que s'emmarca en el nostre propi context de formació i exercici –per tant, des de distints territoris institucionals.

És important advertir que no es tracta d'una recerca, sinó d'una recollida significativa –més que representativa– d'una informació rellevant i, alhora, colpidora. Una mica de la Carla S., la Rosa B., la Fiona S., l'Alexandra V., la Neus C., l'Eric R., la Gemma R. i l'Elisa d.E., amb qui hem compartit converses en relació amb els Documents professionalitzadors.

La Carla S., estudiant encara de la UdL, tot just estava esperant les darreres notes per poder obtenir el títol que la reconeix com a educadora social. Després de força anys habitant passadissos i espais d'UAPE (Unitat d'Atenció Psiquiàtrica Especialitzada), amb un gran recorregut professional en l'àmbit de la salut mental, ara pondera quina via pot seguir per obrir-se portes en l'exercici de l'educació social en l'àmbit clínic, des d'una altra manera de fer.

La Rosa B. es va graduar el 2019 per la URV. Des de llavors, com moltes companyes, ha exercit i experimentat l'educació social en diferents espais i àmbits, i amb diferents encàrrecs. Fa uns mesos va fer una aposta professional per posar en marxa un projecte d'atenció a dones víctimes de violència de gènere a les Terres de Ponent. No obstant, explicava anecdòticament que, tot i que el seu encàrrec és aquest, el projecte encara no es pot materialitzar per falta de recursos. Per tant, juntament amb les seves companyes i mentre esperen una espurna que propagui l'acció, fa suport a altres projectes de la mateixa entitat.

L'Alexandra V. i la Fiona S. es van graduar en Educació Social l'any 2021. L'una, per la UAB, i l'altra, per la UdG, respectivament. Totes dues, encara que sense estabilitat, exerceixen l'educació social en espais d'acompanyament d'infants i joves (CRAE, centres oberts...), i és que, tal com deia la Fiona S., totes tenim feina; feina n'hi ha, el problema són les condicions.

La Gemma R. va cursar Educació Social a la URL i també s'hi va graduar l'any passat. A dia d'avui treballa en un projecte d'atenció i acció comunitària a la ciutat de Terrassa oferint atenció a les joves de barris empobrits. Com l'Eric R., que enguany ha acabat el grau d'Educació Social per la UOC, i que ja fa temps que es dedica a l'acció social i al treball amb joves al barri de la Mina, també des de l'acció comunitària.

“La tasca més important i necessària de l’educació social va de repensar-nos i repensar la professió constantment.”

També hi ha participat la Neus C., educadora social graduada des de 2020 per la UVic, i actualment docent en cicles de formació professional. I, tot i que aquest escenari poc habitual per a professionals de l’educació social, diu, li agrada molt, reconeix trobar a faltar «l’atenció directa» des de l’educació social.

La darrera conversa va ser amb l’Elisa d. E., que, com la Carla S., segueix esperant les darreres notes del grau per poder obtenir el títol d’educadora social. L’Elisa, encara, doncs, estudiant de la UB, participa en grups de recerca de la mateixa universitat a través de beques de col·laboració, tal com ha fet durant els seus estudis.

Què n’hem fet dels *Documents professionalitzadors*?

Fa gairebé un dècada, a l’assignatura d’Àmbits Professionals Actuals i Emergents del grau, en una de les jornades que rebíem diferents professionals de l’educació social, vam tenir el plaer de rebre en Senén Roy. En Senén va acabar la ponència dient: «la tasca més important i necessària de l’educació social va de repensar-nos i repensar la professió constantment.» En aquell moment, jo no vaig entendre res. Com podia ser que fos aquesta la tasca que prengué més rellevància i no l’atenció directa? L’atenció socioeducativa?

Ara, gairebé deu anys després, no entenc l’educació social d’una altra manera que no sigui com la va descriure en Senén. Una professió que requereix que la (re)pensem i (re)configurem en funció de les respostes d’aquelles persones destinatàries de la nostra tasca i del moment en què vivim.

El 2007, i després de la suma d’esforços de les companyes que van pensar i posar paraules per tal d’articular la cultura i la identitat de la figura de l’educadora i l’educador social, es van publicar els *Documents professionalitzadors*. En aquell moment, era urgent i necessari escriure, recollir, crear i donar lloc a uns documents bàsics, però que ens fossin propis.

Al moment de pensar i escriure els *Documents professionalitzadors*, es va fer amb una càrrega important d’intencions. Intencions que, tal com indica la paraula, suposen el *propòsit*

o pensament de dur a terme alguna cosa.¹ Avui, però, quinze anys després i sent coherents amb la nostra essència, és necessari que hi reflexionem i revisem on ens queden els *Documents professionalitzadors*. I com és de necessari poder fer-ho amb les *noves fornades* d'educadors que han habitat les aules de les universitats d'arreu del país fins fa pocs dies.

Són i ens són els *Documents professionalitzadors* un marc inspirador? Ens inspiren en l'exercici de la nostra professió? És un recurs coetani?

Aquests interrogants van ser la meva brúixola a través de les converses mantingudes amb les estudiants. Mitjançant diferents preguntes, intentava respondre'ls:

«A la universitat, heu treballat els *Documents professionalitzadors* en alguna assignatura o n'heu sentit a parlar?»

«Com definiríeu la professió?»

«En relació amb els aspectes generals dels documents, què penses del caràcter pedagògic, els contextos i accions mediadores i la incorporació a les xarxes socials (sociabilitat i circulació) i la promoció (adquisició i recreació dels béns culturals)»?

«Com a professional, t'han estat útils els documents per a les actuacions socioeducatives?»

Heus aquí la sorpresa

Era probable que en alguna ocasió algú no tingués els documents presents, o que no hagués aprofundit a estudiar-los, o que l'aproximació hi hagués estat, però de manera breu, i els fos llunyana, però després de les vuit converses, les respostes generen un cert neguit.

Només dues persones parlaven dels *Documents professionalitzadors* com a marc de referència per a la professió –i per a elles com a professionals. La resta en tenien un record distant, «em sona haver-ne sentit parlar a la uni» i «no els hem treballat en profunditat, ens han dit que existeixen i ja està», deien, però el cert és que la majoria ven tenir certes dificultats per poder ubicar-los. De fet, en una de les converses sorgia que només havien inspirat per engrèixar els marcs teòrics d'alguns treballs.

“Els *Documents professionalitzadors* no em són inspiradors perquè no em són res, no sé què són.”

¹ [LC] Determinació de la voluntat amb vista a un fi, a obrar en un cert sentit. *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans.

“Llencen encàrrecs propis de l’educació social, però els demanen a terapeutes, psicòlegs, mestres, integradores... i a totes ens diuen ‘monitores’.”

Com el *Codi deontològic* i els documents marcs de l’educació social han passat de la intenció inspiradora i orientadora a l’acció i conducta professional, a: «no em són inspiradors perquè no em són res, no sé què són» o «Jo, sincerament, no sé de què em parles...»?

Com deia unes ratlles més amunt, la intenció d’aquesta peça era poder recollir les vivències de les companyes estudiants o acabades de graduar en relació amb els *Documents professionalitzadors*. No obstant, aquest desconeixement majoritari resultava, d’una banda, inquietant, i de l’altra, una dificultat important per arrencar a escriure. I és que, més enllà de no conèixer el *Codi deontològic* de la nostra professió, també va ser tot un repte que poguessin descriure què era l’educació social per a elles.

Quan els feia aquesta pregunta, les respostes eren desestructurades. Generalment amb forma de pluja d’idees, però amb prou feines hi va haver cap menció als aspectes des d’on es defineix la professió en els *Documents professionalitzadors*: caràcter pedagògic, accions mediadores i formatives, sociabilitat i circulació social, promoció cultural i social, participació social...

Una qüestió de semàntica?

Com deia, costava molt resoldre la pregunta en relació amb la identitat de la professió amb una frase, i normalment ho feien amb una bateria de paraules soltes: vincle, acompanyament, (a) la vulnerabilitat, vocació, escolta activa, cures i benestar de l’altre, canvi social, empoderament, suport mutu, compromís, sacrifici i resiliència. També lluita. Tasca socioeducativa, esperit transformador i justícia social. Una d’elles es va animar proposant que «l’educació social és la professió que desenvolupa una tasca socioeducativa des de l’acompanyament i amb una mirada als marges superant qualsevol categoria.»

I el caràcter pedagògic? En el títol de la nostra professió, *educació* precedeix *social* i encara ningú n’havia parlat, ningú s’havia aturat a fer cap menció ni reflexió del «possible» caràcter pedagògic de l’educació social.

Aleshores, quan vam poder aprofundir i discutir els diferents aspectes que plantegen els *Documents*, el caràcter pedagògic tampoc va ressonar. Cap d’elles es va sentir interpel·lada si pensava en el caràcter pedagògic en relació amb l’encàrrec que assumia en

l'exercici professional. Tampoc se sentien travessades per la connotació de les accions medidores alienades del conflicte. I és que els *Documents professionalitzadors* proposen les accions medidores considerant-les com un treball previ que s'ha de fer perquè el subjecte de l'educació pugui trobar-se amb llocs, persones i continguts. La mediació entesa d'aquesta manera té com a finalitat l'emancipació progressiva del subjecte. Així les coses, en una de les converses sorgia: «a nosaltres, la mediació que se'ns encomana des dels nostres espais de pràctica laboral és únicament en context de conflicte. Resolució d'incidents. Silenciar els malestars, i no sempre amb l'objectiu d'acompanyar-los o gestionar-los.»

I de la mateixa manera, en la majoria de converses no hi havia sentiment d'al·lusió pel que fa a la majoria d'aspectes. Per exemple, en parlar de promoció cultural i social, naixia que «Està molt bé que fem promoció de la cultura i dels béns patrimonials i culturals. Però, des d'on ho fem? Perquè si fem una promoció de la cultura blanca i eurocentrista amb la intenció d'eliminar qualsevol rastre de les arrels de les persones amb qui treballem, ens estem oblidant del foment de la convivència i no les prenem com a ciutadania, sinó com a objectes».

Hi havia un sentiment comú que «nosaltres som murs de contenció», «Ningú entén la nostra figura. Per a 'ells' som un mur de contenció. I contenir... pot contenir tothom de cara a les entitats. Llencen encàrrecs propis de l'educació social, però els demanen a terapeutes, psicòlegs, mestres, integradores... i a totes ens diuen 'monitores'».

Perquè, tot i que en la definició de l'educació social no hi ha una senyalització ni una especificació del perfil de les persones destinatàries, i que l'educació social es comprèn, en els *Documents professionalitzadors*, com un dret de la ciutadania, les companyes expressen que la gestió neoliberal de la misèria i dels *marginats*² i la mercantilització de l'ajuda social desvirtuen l'encàrrec i la tasca que ens és pròpia. Una de les companyes deia: «Vivim en una societat marcada pel capitalisme on l'important és engreixar les butxaques, obtenir millor bene-

“Hi ha una falta de correspondència en la significació de la professió per part de les estudiants o educadores socials envers el que recullen els *Documents professionalitzadors*.”

² Persones que habiten els marges figuradament. Són aquelles persones *comunament* reconegudes i categoritzades com a «persones en situació de risc d'exclusió social» i que, per tant, corren el perill de quedar fora dels circuits de participació esperats.

“No tenim suport real de les entitats ni d’òrgans polítics, ningú sap realment qui som, què fem, ni per què.”

fici invertint menys recursos. Una manera d’abaratir costos és contractar persones sense la titulació corresponent. [...] Ningú entén l’educació social [...]».

«[...] Les educadores i els educadors socials som professionals de la (re)acció. No tenim cabuda a les posicions de coordinació de projectes, de disseny de polítiques socials... Aquestes posicions de comandament les solen ocupar altres disciplines com el treball social, la psicologia o altres... Nosaltres som a l’últim peu de la piràmide. Som fora. Com la gent que atenem.»

Fent un salt més enllà dels aspectes generals que queden recollits als *Documents*, també vam comentar les funcions i les competències que s’hi recullen. Tal vegada, des de les funcions, sí que s’hi sentien identificades.

En parlar de les funcions, però, també hi va haver un sentir comú entre totes les converses no massa alineat amb els *Documents professionalitzadors*: «tant de bo fos tan fàcil com anar a treballar i poder defensar la nostra tasca dient que: ‘Eh! Les nostres funcions estan recollides als *Documents professionalitzadors*’, però aleshores segurament et convidarien a marxar.»

Sembla, doncs, que no és només una qüestió de semàntica, sinó una falta de correspondència en la significació de la professió per part de les estudiants o educadores socials envers el que recullen els *Documents professionalitzadors*.

La sintonia de les entrevistes va quedar marcada per la necessitat de les companyes de fer saber el malestar amb què conviuen exercint la professió, per damunt de seguir mantenint els *Documents professionalitzadors* com a eix vertebrador de les converses. La majoria no coneixien del que els estava parlant, i tot i haver-hi casos on sí que tenien coneixença dels *Documents professionalitzadors*, el que brollava en el 100% de les entrevistes era descontent i angoixa, i exemples i exemples de les limitacions de la nostra professió.

L’educació social ja no és el que era?

Les companyes amb més recorregut professional ho tenien molt clar: «si les coses funcionen és perquè les fem funcionar [...] no tenim suport real de les entitats ni d’òrgans polítics, ningú sap realment qui som, què fem, ni per què». Però les companyes que tot just es graduen mantenien un relat fidel a això mateix.

Així com en l'exercici de descriure la nostra professió els va ser més difícil, quan es tractava de comentar les limitacions de ser educadores socials, es quedaven curtes de temps: «és que si segueixo, no acabo», deien.

Més de vint anys després del reconeixement de la nostra professió a partir del Reial decret de 10 d'octubre de 1992, de la creació de la diplomatura en Educació Social, sembla que encara convivim amb aquestes pràctiques que banalitzen i deslegitimen la nostra tasca. En cap de les entrevistes ha faltat una menció a la precarietat laboral, l'intrusisme professional, el desconeixement de la professió, els encàrrecs que promouen l'assistencialisme i el paternalisme, la precarització també a la universitat, etc.

Quan s'adonaven de la situació tan estranya de no haver treballat el mateix *Codi deontològic* a la universitat, comprenien i resumien la situació explicant que «no és d'estranyar si la majoria de profes que tenim són altres coses: treballadors socials, pedagogs, psicòlegs, antropòlegs... no podem pretendre que coneguim i que difonguin aquests documents personals que tampoc els coneixen i que, a la seva vida professional, els són igual.»

«Esclar, també és veritat que, quan ens n'han parlat, ha estat al principi de començar el grau, que és justament quan estem barrejats amb Pedagogia.»

«A la nostra facultat els primers dos anys els compartim amb Magisteri, i per això és possible que no els treballem en profunditat.»

Aquesta homogeneïtzació dels plans educatius durant un o dos cursos, i la falta de referents de l'educació social, també la van fer arribar en un dels actes de graduació d'enguany de la promoció d'una de les companyes:

«[...] La universitat ha de ser crítica, inclusiva, i sobretot ha de comptar amb les alumnes com a motor de canvi. L'educació s'ha de renovar, i formar part d'aquest grau ens ha ajudat a adonar-nos que necessita refer-se per continuar formant educadores crítiques, vocacionals, preparades i sense por al futur, que ja ho deia Piaget: 'l'objectiu de l'educació és crear persones capaces de fer coses noves, i no simplement repetir el que van fer altres generacions'. És per això que si volem que la nostra

**“Hi ha una
homogeneïtzació
dels plans edu-
catius durant un
o dos cursos, i
falten referents de
l'educació social.”**

“Ningú ens explica el que vindrà ni el que viurem.”

professió sigui valorada, s’ha de començar per la qualitat de la docència i aquesta no ha disposat de referents professionals del nostre camp ni de l’aportació d’una mirada més àmplia dels diferents àmbits en què podem treballar. [...]»

Aquest manifest també destapa que normalment la teoria, a la universitat, no prepara per a la pràctica. I aquest també ha estat un reclam. «Ningú ens explica el que vindrà ni el que viurem». No hi ha document, ni guia, ni protocol que ens resolgui la nostra quotidianitat basada en l’excepció:

«Ara que me’ls he llegit, està bé per tenir-los i orientar-te, però hi ha moltes coses que en queden fora...»

«A la uni, quan t’ho expliquen, tot és molt maco, però en cap classe t’expliquen com fer una contenció física a un adolescent de catorze anys i, després, les has de fer».

«Quan veus que entre ells –parlant d’adolescents i joves– es relacionen amb violència o que has d’acompanyar un abús sexual infantil perquè tu ets la seva persona de referència, perquè nosaltres, les educadores, treballem des del vincle i l’emoció, i t’ho expliquen... a la universitat ningú ens ensenya com sostenir ni com sostenir-nos».

«Ens fan gestionar aquesta violència sense recursos i com puguem, però la violència és una acció, o reacció a alguna cosa? Violents o violentats?» «També hi ha molta violència institucional», deia una de les companyes en la conversa.

Després d’escoltar-les, penso que aquest silenci, aquesta posició des de la universitat, em transporta a les paraules de George Steiner: «*Si no s’anomena, no existeix.*»

Segurament, en tot això, l’imaginari social respecte a l’educació social i les educadores socials, coincidien moltes d’elles, té molt a veure. «La gent es pensa que ser educadora social és anar allà, fer una mica el pallasso i ja està. Però la majoria dels nostres caps del Tercer Sector no s’han acostat mai a les realitats amb què treballem. És molt difícil tenir un cap educador o educadora social. Normalment són professionals de la psicologia, el treball social... o fins i tot, i això és el pitjor, no tenen res a veure amb el camp social.»

«Es pensen que som uns hippies [...]»

«I quan fas torn de nit en un CRAE, la teva tasca és fregar els plats, posar rentadores, donar medicació i fer de policia a les habitacions... On és la tasca educativa?»

En tot aquest soroll, tensions i conflictes, també hem d'aprendre a navegar. Però ho aprenem amb el pas del temps i l'experiència. Hem d'aprendre a saber sostenir-nos o com saber-nos també en la vulnerabilitat. Limitar-nos a conèixer la planificació i la redacció d'informes o com poder dibuixar un genograma no dona resposta a les necessitats de les persones destinatàries de l'educació social.

En el mateix manifest en l'acte de graduació d'una de les companyes, afegien: «Per tal d'exercir el nostre rol professional, caldrà posar en pràctica competències professionals que se'ns exigeixen al llarg del grau, però que no es treballen en el transcurs d'aquest. Calen més assignatures que fomentin l'ètica, la resolució de conflictes, la gestió emocional o l'autoestima professional, per tal de garantir una formació de qualitat per a les futures generacions.»

Les educadores socials som expertes en apropar-nos a la llunyania. Fer-ho ens permet veure i comprendre que les qüestions amb què convivim, en què acompanyem i que tractem no són purament biològiques; no són intrínseques. I això no és fàcil de pair. Actuem, com diuen les companyes, des de la reacció, perquè no tenim espai ni temps per massa més. Ocupem espais on habita el dolor, el patiment, la desesperació i la urgència. Però també la resiliència, la sinceritat, el canvi social i l'empoderament.

Reflexions per acabar

Els *Documents professionalitzadors* es van publicar després d'estudiar i analitzar el context i la situació de la professió. Un moment polític i social concret que arrossegava també una tradició i un bagatge determinats. El nostre *Codi deontològic* surt a la llum poc després que l'educació social entri a la universitat i, ara, ja passats uns anys, sembla que cal actualitzar totes dues coses.

Els *Documents professionalitzadors*, que no ressonen a les noves generacions d'educadores socials, i les universitats, que proposen plans docents anacrònics i que no sembla que facilitin un diàleg entre la producció acadèmica i la pràctica.

Es podria pensar que aquesta esquerda en la transferència de coneixement, el fre en la transmissió d'allò que diuen els *Documents professionalitzadors*, suposa un risc de pèrdua de la cultura

“Ara que me'ls he llegit, està bé per tenir-los i orientar-te, però hi ha moltes coses que en queden fora.”

“L’educació social és un dret de la ciutadania i cal fer-la valer.”

i identitat professional –si és que algun cop n’hi ha hagut. Una pèrdua també del sentir i del sentit de la nostra professió; una professió que estimem i ens fascina però que ens dol a parts iguals.

I és que, probablement, moltes de nosaltres, quan exercim la nostra professió, ho fem des d’un compromís i una vocació educacional. Però treballem per (sobre)viure. I avui sembla que ho fem amb una precarietat laboral i una falta de reconeixement que afecta directament la nostra pràctica.

En aquesta peça, com ja deia al principi, hi deixo una part de cadascuna de les persones amb qui he tingut el plaer de conversar, però també hi ha fragments escrits en primera persona del singular, i és que també hi deixo una part de mi.

Perquè quanta raó i com m’ha ressonat quan he sentit que «al llarg del grau no hem pogut compartir, debatre i reflexionar amb referents de la nostra professió respecte als *Documents professionalitzadors*». Sembla que l’aproximació a aquests documents recaigui sobre la sort de la docent a qui correspongui omplir aquell espai de l’ensenyament, o de la intriga i el nervi particular de les estudiants per revisar-los i pensar-los... I quanta raó i ressò també quan han posat paraules al malestar i les limitacions de la nostra professió, als encàrrecs que es basen en el control, i al sentiment constant de nadar contracorrent amb la intenció i l’objectiu de subvertir l’encàrrec sense que et facin fora de la feina.

M’agradaria finalitzar aquest article amb un tancament semblant al que van tenir moltes de les entrevistes: fent saber com de sanadors, profitosos i enriquidors són aquests espais de converses entre nosaltres. Com de necessari és recollir totes i cadascuna de les veus de les persones que exercim l’educació social per mantenir-nos properes a la realitat de la nostra professió i, aleshores sí, poder comptar amb uns *Documents professionalitzadors* que ens siguin coetanis i coherents. Les companyes suggerien la necessitat de poder garantir la difusió de la nostra identitat professional, el nostre *Codi deontològic* i les nostres funcions i competències. Perquè, així, allà on habitem i ens desenvolupem com a professionals, sapiguem des d’on ho fem i per què hi ha necessitat d’educació social.

És clar que no n’hi ha prou que existeixin polítiques socials perquè hi hagi benestar (Fantova, 2015), de la mateixa manera

que no n'hi ha prou d'incloure-hi les professionals de l'educació social de manera aleatòria o per compliment de ràtios, cosa que redueix la nostra tasca. L'educació social és un dret de la ciutadania i cal fer-la valer. **Q**

SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

- FANTOVA, F. «Educació social i polítiques socials: marc conceptual i estratègic», *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 17 (desembre 2015), p.46-55.

CITA ARTICLE

GONZANO ARJONA, Judit. «Jo, sincerament, no sé què són els *Documents professionalitzadors*. Converses amb educadores socials quinze anys després de la publicació dels documents». *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 24 (desembre 2022), p. 16-27.

RESUM

Aquest article es nodreix de les converses amb vuit estudiants de quart curs d'Educació Social o educadores socials acabades de graduar de les vuit universitats d'arreu del territori català que ofereixen aquest ensenyament. Quinze anys després de la publicació dels *Documents professionalitzadors*, cal reflexionar(los) i aterrar-los al nostre dia a dia. Són, els *Documents professionalitzadors*, inspiradors en les nostres pràctiques?

Paraules clau: documents professionalitzadors, educació social, universitat

ABSTRACT

This article draws on the contributions and reflections of eight fourth-year Social Education students or recent graduates students from universities all over Catalonia that offer degrees in social education. 15 years after the Professional Standards Documents for Social Education were published, have they been a source of inspiration for our professional practices?

Keywords: professional standards, social education, university